

Besvarande av remiss från Regeringskansliet gällande promemoria om ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och anrikning av kärnämnen

Förslag till beslut

- 1 Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar att besvara remissen från Regeringskansliet gällande promemoria om ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och anrikning av kärnämnen, KN2025/01478, i enlighet med förvaltningens yttrande i tjänsteutlåtande daterat den 30 september 2025.

Sammanfattning

En promemoria från Klimat- och näringslivsdepartementet föreslår att urangrutor inte längre ska klassas som kärntekniska anläggningar, vilket skulle upphäva kommunernas vetorätt enligt 17 kap. 6 § miljöbalken. Syftet med lagförslaget är att anpassa strålskydds- och säkerhetskrav till verksamhetens risknivå, följa internationell praxis och möjliggöra utvinning av uran som biprodukt vid annan gruvdrift. Kommuner skulle enligt förslaget i stället påverka genom plan- och bygglagen (2010:900). Lagändringen föreslås träda i kraft 1 juli 2026.

Kommunen avstyrker förslaget. Gruvprojekt har ofta betydande påverkan på närmiljön, och målkonflikter är oundvikliga. Dessa komplexa frågor kräver ökad dialog mellan stat, kommun, invånare och organisationer – inte minskat lokalt inflytande. Den lokala acceptansen är avgörande för en hållbar och legitim beslutsprocess.

Behovet av att hantera oönskade effekter av gällande regelverk, exempelvis möjligheten att rena uran ur processvatten vid annan gruvdrift, kan lösas genom mindre ingripande åtgärder än att avskaffa det kommunala vetot.

Bakgrund

En promemoria från Klimat- och näringslivsdepartementet föreslår ändringar av vad som avses med en kärnteknisk anläggning och kärnteknisk verksamhet i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, lagen (2006:647)

om finansiering av kärntekniska restprodukter och lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor. Det föreslås att gruvanläggningar för utvinning av uran eller annat kärnämne inte längre ska klassas som kärntekniska anläggningar, vilket skulle upphäva kommunernas vetorätt enligt 17 kap. 6 § miljöbalken. Kommuner skulle enligt förslaget i stället påverka genom plan- och bygglagen (2010:900). Syftet med lagförslaget är att anpassa strålskydds- och säkerhetskrav till verksamhetens risknivå, följa internationell praxis och möjliggöra utvinning av uran genom gruvdrift eller som biprodukt från andra mineralämnena. Lagändringen föreslås träda i kraft 1 juli 2026.

Förvaltningen har tagit del av Skövde kommuns utkast till remissvar och föreslår att Falköping besvarar remissen på samma sätt.

Förvaltningens yttrande

Förvaltningen delar Skövde kommuns synpunkter på remissen.

Falköpings kommuns yttrande

Kommunen motsätter sig förslaget att undanta urangruvor från klassificeringen som kärntekniska anläggningar, eftersom det skulle upphäva det kommunala vetot enligt 17 kap. 6 § miljöbalken, som gäller för kärntekniska anläggningar och vattenverksamhet. Detta veto är en grundpelare i det kommunala självstyret och stärker invånarnas möjlighet att påverka beslut om verksamheter med betydande miljöpåverkan. Att inskränka vetot riskerar att kraftigt minska kommunens inflytande över sådana beslut, vilket endast bör övervägas i exceptionella fall med starka skäl.

Särskilda risker med uranbrytning i alunskiffer

Uran finns i alunskiffer i de västgötska bergen. Uranbrytning i alunskiffer skiljer sig från annan gruvdrift, eftersom hållbara och verifierade metoder för utvinning och deponering saknas. Kommunen tillstyrkte förbudet mot uranbrytning 2018 och anser att ett absolut förbud mot brytning i alunskiffer bör införas. Vid brytning där uran är en biprodukt betonades vikten av regleringsprövning och bibehållen kommunal vetorätt.

Förslagets konsekvenser för kommunalt inflytande

Den föreslagna lagändringen innebär att urangruvor inte längre skulle prövas av regeringen med kommunalt veto, vilket kraftigt begränsar kommunens inflytande. I stället reduceras kommunens roll till att vara remissinstans vid miljökonsekvensbeskrivningar och tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Tillsammans med tidigare förslag om ändrad lagstiftning för uranbrytning innebär detta ett betydande ingrepp i det kommunala självstyret och kommunens planeringsansvar.

Kommunen har ett omfattande ansvar för samhällsbyggnad, med unik kunskap om lokala förhållanden och nära dialog med invånare och civilsamhälle. Detta ansvar måste ges tillbörlig vikt när nationella intressen vägs mot lokala livsmiljöer.

Begränsat inflytande genom plan- och bygglagen

Promemorian framhåller att kommuner kan påverka urangruvor genom plan- och bygglagen, men detta ger en delvis missvisande bild. Gruvverksamhet prövas primärt enligt miljöbalken och minerallagen, men plan- och

bygglagen kan ge kommunen ett indirekt och begränsat inflytande genom krav på detaljplaner eller bygglov för tillhörande infrastruktur.

Kommunens inflytande:

- **Översiktsplanering:** Översiktsplaner är vägledande men inte rättsligt bindande. Kommunen kan ange olämpliga områden för gruvdrift, men detta kan inte ensamt stoppa en gruvetablering om andra myndigheter, såsom Bergsstaten, godkänner den.
- **Detaljplanering:** En urangruva kan kräva detaljplan, där kommunen kan ställa krav på miljöhänsyn och infrastruktur. Trots planmonopolet kan regeringen förelägga kommunen att anta eller ändra en detaljplan om riksintressen enligt miljöbalken anses kräva det (11 kap. 15 § plan- och bygglagen).
- **Bygglov:** Vissa gruvrelaterade anläggningar kan kräva bygglov, men detta ger begränsad möjlighet att påverka, eftersom många gruvaktiviteter inte omfattas av bygglovskrav.

Statliga myndigheter (till exempel Sveriges geologiska undersökning) kan peka ut områden som riksintresse för mineralutvinning, vilket begränsar kommunens möjlighet att styra markanvändningen. Riksintressen för mineralutvinning enligt 3 kap. miljöbalken vägs visserligen mot andra riksintressen, såsom dricksvattenskydd, men kan ändå begränsa kommunens möjlighet att styra markanvändningen.

Skydda dricksvatten – en prioritet

Ur ett kommunalt perspektiv är det av yttersta vikt att beakta konsekvenserna för den lokala miljön, särskilt dricksvattnet. Brytning av uran i alunskiffer medför betydande risker för förorening av dricksvatten, en kritisk resurs som idag har otillräckligt juridiskt skydd. Många vattentäkter saknar etablerade vattenskyddsområden, vilket ökar sårbarheten. Erfarenheter från tidigare alunskifferbrytning i Ranstad visar på omfattande miljöskador, där efterbehandling kostat cirka en halv miljard kronor (i dåtidens penningvärde). Delar av området har dessutom klassats som miljöriskområde enligt 10 kap. 5 § miljöbalken, eftersom fullständig sanering inte är möjlig.

Alternativa lösningar och rekommendationer

Regeringen har i media framfört att syftet med nuvarande förslag inte är att möjliggöra nya gruvor för alunskifferbrytning. Med tanke på de betydande riskerna för miljön samt avsaknaden av säkra tekniska lösningar för alunskifferbrytning, bör regeringen i stället införa en tydlig reglering i miljöbalken som förbjuder sådan verksamhet. Detta skulle stärka skyddet för våra mest värdefulla naturresurser och säkerställa en hållbar framtid.

Behovet av att hantera oönskade effekter av gällande regelverk, exempelvis möjligheten att rena uran ur processvatten vid annan gruvdrift, kan lösas genom mindre ingripande åtgärder än att avskaffa det kommunala vetot.

Beslut om uranbrytning bör skjutas upp tills hållbara metoder är utvecklade, så att konsekvenserna kan bedömas enligt miljöbalkens krav på hållbarhet och försiktighetsprincipen.

Slutsats

Kommunen motsätter sig förslaget att avskaffa det kommunala vetot för urangruvor, då det hotar lokalt självstyre och miljöskydd. Uranbrytning i alunskiffer ska förbjudas tills hållbara metoder finns, och lokalt engagemang måste säkerställas för en legitim beslutsprocess.

Finansiering och ekonomiska konsekvenser

Förvaltningens förslag till beslut leder inte till några direkta ekonomiska konsekvenser, varför beslut om finansiering inte behöver tas.

Beslutsunderlag

- Tjänsteutlåtande från kommunledningsförvaltningen, 2025-09-30
- Sändlista gällande remiss från Regeringskansliet om promemoria om ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och anrikning av kärnämnen
- Missiv till remiss från Regeringskansliet gällande promemoria om ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och anrikning av kärnämnen

Beslutet ska skickas till

Utvecklingsledare inom hållbarhet
Klimat- och näringslivsdepartementet, kn.remissvar@regeringskansliet.se
och med kopia till kn.cks.remisser@regeringskansliet.se. Ange
diarienummer KN2025/01478 och remissinstansens namn i ämnesraden på
e-postmeddelandet.

Sara Lehman Svensson
Utvecklingsledare